

POSTA PULLARINDA TÜRK MİTOLOJİSİNİN İZLERİ

TRACES OF TURKISH MYTHOLOGY ON POSTAGE STAMPS

СЛЕДЫ ТУРЕЦКОЙ МИФОЛОГИИ НА ПОЧТОВЫХ МАРКАХ

Abdulkadir ÖNKOL*

ÖZ

Dünyada 1840 yılından itibaren görsel kültür ürünü olan posta pulları mektupların ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Pul basımı her ülkede Resmî Posta İdareleri tarafından yürütülmektedir. Pullar, ülkenin siyasi duruşunun, ekonomik gücünün, kültürel, sosyal, sanatsal ve tarihî değerlerinin yansıtıldığı önemli bir iletişim aracıdır. Kitlelere mesaj taşıma görevini üstlenen pul, iletişim alanında birçok rol üstlenmektedir. Bu bağlamda Türk mitolojisi pullarda kendisine uygulama alanı olarak yer bulabilmiş midir? Bulabilmişse hangi mitolojik unsurlar kullanılmıştır? İktidar-mitoloji ilişkisi pullara nasıl yansımıştır? Bu ve buna benzer soruların cevaplarının arandığı bu çalışma kapsamında 1863'ten, Ekim 2023' e kadar basılmış olan 4773 pul incelenmiş ve 22 adet mitolojik unsuru barındıran 200'den fazla pul tespit edilmiştir. Çalışma pullarda en çok kullanılan 11 mitolojik unsurla sınırlandırılmıştır. Bu mitolojik simgeler: 'Hayat Ağacı', 'At', 'Ateş', 'Bozkurt', 'Kartal', 'Geyik', 'Güvercin', 'Yılan', 'Ay-Yıldız', 'Lale', 'Dede Korkut Hikâyeleri' dir. Bu simgelerin Türk mitolojisindeki anlamı uygulamalı halk bilimi bakış açısıyla incelenmiştir. Bu mitolojik unsurlar arasında özellikle "bozkurt" ve "demir dövme" dışındakilerin çok bilinçli olarak kullanılmadığı düşünülmektedir. Ama kullanılan simgelerin döneminin mitoloji anlayışının bir ürünü olduğu söylenebilir. Uygulamalı halk bilimi çalışmalarının hız kazandığı günümüzde pullarda mitolojinin tam olarak yansıtılmadığı tespit edilmiştir. Günümüzde İngiltere'de kullanılan akıllı pul teknolojisi Türkiye'deki pullara, Türk mitolojisine ait var olan simgeler ya da yeni üretilecek imgeler aracılığıyla uygulanması, pulların daha işlevsel bir görünüm kazanmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Bu yazı, Türk mitolojisinin pullarda yeni teknolojik yöntemlerle yeniden uygulanması için bir farkındalık oluşturmak amacıyla kaleme alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk mitolojisi, mitoloji, posta pulu, halk bilimi, uygulamalı halk bilimi.

* **ORCID:** [0000-0002-2816-0714](https://orcid.org/0000-0002-2816-0714), Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Halk Bilimi ABD, Türk Halk Bilimi BD (Ankara, Türkiye), akadironkol@gmail.com

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: ÖNKOL, A. (2023). POSTA PULLARINDA TÜRK MİTOLOJİSİNİN İZLERİ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (60), 196-215. DOI: [10.17498/kdeniz.1400319](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1400319)

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

ABSTRACT

Postage stamps, which were products of visual culture on a global scale as of 1840, were also an integral part of letters. Stamp printing was performed by Official Postal Administrations in every country as an important communication tool reflecting the country's political stance, economic power, cultural, social, artistic and historical values. Stamps, which undertook the task of carrying messages to the masses, played many roles in the field of communication. In this context, 4773 stamps printed from 1863 to October 2023 were examined and more than 200 stamps containing 22 mythological elements were identified within the scope of this study, in which answers to the questions were sought. *“Did Turkish mythology find a place for application on stamps? If yes, what mythological elements were used? How was the relationship between power and mythology reflected on stamps?”* The study was limited to 11 most used mythological elements on stamps, which were “Tree of Life”, “Horse”, “Fire”, “Grey Wolf”, “Eagle”, “Deer”, “Dove”, “Snake”, “Crescent-Star”, “Tulip”, “Dede Korkut Tales”. The meaning of these symbols in Turkish mythology was examined from the perspective of applied folklore. It is considered that among these mythological elements, except for “Grey Wolf” and “Iron Forging”, they were not used very consciously. However, it can be argued that these symbols were a product of the mythology understanding of the period. Today, when applied folklore studies have against momentum, it has been determined that mythology cannot be fully reflected on stamps. It is also considered that applying the smart stamp technology used in the UK today to the stamps in Turkey, via the existing symbols of Turkish mythology or newly produced images, will enable the stamps to acquire a more functional appearance. This article was written to raise awareness for the re-application of Turkish mythology on stamps with new technological methods.

Keywords: Turkish mythology, mythology, postage stamp, folklore, applied folklore.

АННОТАЦИЯ

С 1840 года почтовые марки, являющиеся продуктом визуальной культуры в мире, стали неотъемлемой частью писем. Печать марок осуществляется официальными почтовыми администрациями в каждой стране. Марки являются важным инструментом коммуникации, который отражает политическую позицию страны, экономическую мощь, культурные, социальные, художественные и исторические ценности. Штамп, который берет на себя задачу донести информацию до масс, играет множество ролей в сфере коммуникации. В этом контексте нашла ли турецкая мифология место применения на марках? Если да, то какие мифологические элементы использовались? Как отражается на марках соотношение власти и мифологии? В рамках настоящего исследования, в ходе которого искались ответы на эти и подобные вопросы, было исследовано 4773 марки, отпечатанные с 1863-го по октябрь 2023-го годов и идентифицировано более 200 марок, содержащих 22 мифологических элемента. Исследование ограничено 11 наиболее часто используемыми мифологическими элементами на марках, такими как “Древо жизни”, “Лошадь”, “Огонь”, “Степной волк”, “Орел”, “Олень”, “Голубь”, “Змея”, “Звезда-полумесяц”, “Тюльпан” и разные истории из рассказов “Деде Коркут”. Значение этих символов в турецкой мифологии рассмотрено с точки зрения прикладного фольклора. Думается, что среди этих мифологических элементов, за исключением «серого волка» и «ковки железа», они использовались не очень сознательно. Но можно сказать, что используемые символы являются продуктом мифологического понимания того периода. В настоящее время, когда прикладное фольклористическое исследование набирает обороты, установлено, что мифология не может быть

полностью отражена на марках. Считается, что применение технологии т.н. “технология умных марок”, используемая сегодня в Англии, с помощью существующих символов турецкой мифологии или новых изображений позволит маркам в Турции обрести более функциональный внешний вид. Эта статья была написана с целью повышения осведомленности о повторном применении турецкой мифологии на марках с помощью новых технологических методов.

Ключевые слова: турецкая мифология, мифология, почтовая марка, фольклор, прикладной фольклор.

“Benim inançlarım çok köklü ve içtendir, seninkiler sadece bir dogmadan ibarettir, onunkilerse mittir.”

Percy S. COHEN

GİRİŞ

Günümüzde Halk bilimi çalışmaları uygulamalı olarak pek çok alanda kendisini göstermektedir. Bu çalışmada, Türk mitolojisinin, bir uygulama alanı olarak değerlendirilebileceği ‘pul’lar üzerinden nasıl ele alındığı incelenecektir. Ayrıca iktidar-mitoloji ilişkisinin pullar aracılığıyla nasıl yansıtıldığı da değerlendirilmiştir. Bu bağlamda 1863’ten, Ekim 2023’ e kadar basılmış olan 4773 pul incelenmiş ve bunların arasından 22 adet mitolojik unsuru barındıran 200’den fazla pul tespit edilmiştir. Çalışma sadece 11 mitolojik simgeyle sınırlandırılmıştır. Bu simgeler Türk mitolojisinin unsuru olan: ‘Hayat Ağacı’, ‘At’, ‘Ateş’, ‘Bozkurt’, ‘Kartal’, ‘Geyik’, ‘Ay’, ‘Güvercin’, ‘Yılan’, ‘Ay-Yıldız’, ‘Lale’ ve ‘Dede Korkut Hikayeleri’dir. Çalışma dışında bırakılan ‘Güneş Kursu’, ‘Zeytin Dalı’, ‘Ok-Yay’, ‘Demonik Varlıklar’, ‘Keloğlan’, ‘Karaoğlan’, ‘Anadolu Efsaneleri’, ‘Nevruz’ gibi mitoloji içeren konularda da pullar basıldığı görülmüştür. Bu pullar hem çalışmanın sınırları aşılabacağı düşünülerek hem de bu konulardaki pulların sayısı ve içeriğinin yetersizliğinden dolayı çalışma dışında bırakılmıştır.

İnsanların iletişim ihtiyacı her zaman var olmuştur. Yazının icadından sonra kâğıdın icadına kadar olan süreçte insanlar duygu ve düşüncelerini ağaç kabuklarına ve yapraklarına, hayvan derilerine yazmış ve çizmişlerdir. İlk mektupların da bu şekilde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Zaman içerisinde kâğıdın icadı, sonrasında sanayi devrimiyle yaşanan gelişmelerle matbaanın icadı ve gelişimi mektubun da gelişimini sağlamıştır. Bu gelişmelerin sonunda insanlar arasında iletişimi sağlayan kurumlara ihtiyaç duyulmuş ve dünya üzerinde posta hizmetleri adı altında kurumsallaşmalar gerçekleşmiş ve ücretli bir haberleşme ağı kurulmuştur. Bu hizmetlerin düzenli bir şekilde sağlanması için pul adı verilen bir kâğıt icat edilmiştir. Pul, “üzerinde fotoğraf, resim, şekil gibi görsellerin bulunduğu, kültürel nitelikler içeren, arkası zamlı, posta gönderilerinin üzerine yapıştırılan değerli kâğıt parçası” olarak tanımlanmaktadır. Dünyadaki ilk posta pulu, 1 Mayıs 1840 tarihinde, İngiltere’de kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı’da ise ilk posta pulu 1862’de, Darphane-i Amire’de basılmış ve 1863’te ise fiilen kullanılmaya başlanmıştır (Bakmaz, 2016: 23,27).

Posta pulları, başlangıçta posta ücretlerini ödemek için kullanılmıştır. Sonraki yıllarda genel tanıtım ve propaganda amaçlı da kullanıldığı görülmüştür. Günümüzde ise hobi ve eğitimsel araç olarak kullanılmaktadır (Yazıcı, 2010:324). Pulların içeriği ise ülkelere göre farklılık göstermektedir. Özellikle İslam ülkelerine ait posta pullarında, İslami açıdan aykırı olarak düşünüldüğü için hükümdarların portreleri kullanılmamıştır. Osmanlı Devletinde de bu anlayışla son yıllara kadar, pullarda portre kullanılmamıştır. Pullarda daha çok “Arap alfabesinin süslü bir yazım hâli, silahlar, tuğra ve hilal” resmedilmiştir. Osmanlı

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

Devleti'nde ilk kez 1913'te pullarda padişah portreleri kullanılmaya başlanmıştır (Anameriç'ten aktaran Bakmaz, 2016:29).

1. Kimlik İnşasında Posta Pulları ve Mitolojik Unsurlar

Pulların içerikleri belirlenirken genel olarak ülke yönetiminde bulunan siyasal gücün bakış açısı ve toplumun sahip olduğu kültürel öğelerin öne çıktığı görülmektedir (Yazıcı 2014: 178). Posta pulları incelendiği zaman politikadan ve ideolojiden bağımsız olarak oluşturuldukları düşünülmemektedir. Devletin kontrolünde olan posta pulları, kültürel ve ekonomik değerlerinin yanında propaganda amaçlı olarak da zaman zaman kullanılmıştır. Ankara Hükümetinin kendi adına hazırlattığı ilk pul 1922 yılında basılmıştır. Pulun üzerinde o zamanki Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının resmi bulunmaktadır. Bu durum egemenliğin meclise geçtiği mesajı şeklinde yorumlanmaktadır. Sonraki yıllarda basılan pullar içerisinde Türklerin mitolojik bir unsuru olan bozkurt simgesinin de kullanıldığı görülmektedir. Bozkurt resminin yer aldığı pulun içeriği ise “daha sonra şekillenecek olan devletin siyasi, kültürel ve sosyal bakış açısının nasıl olacağına yönelik bir mesaj vermesi” açısından önemlidir (Bakmaz, 2006: 27,29, Yazıcı 2014: 185). Erken Cumhuriyetçi dönem olarak adlandırılan 1923-1938 yılları arasında basılan pullar, hem içerikleri hem de özellikleri bakımından kendisinden önceki dönemlerde basılan pullardan farklılık göstermektedir. Bu dönemde basılan pullarda, Osmanlı kimliği yerine Türk kimliğinin inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu dönemde basılan pullarda, Osmanlı hiçbir şekilde konu edilmemiştir. Bu görüşü destekler nitelikteki bir uygulama ise 1926-1934 yılları arasında Türk milletinin iki mitolojik simgesi olan Bozkurt ve Demir Dövme'nin¹ posta pullarına sıklıkla konu edilmesidir (Yazıcı, 2014: 186,187). O dönem simgeleştirilen mitolojik unsurların sonraki dönemde devletin değişen politikasıyla birlikte pek kullanılmadığı görülmektedir.

Halkları, devletlerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Değişik halk kitlelerinin ortak bir otorite etrafında bir araya gelmesiyle oluşan devletler, varlıklarını uzun zaman devam ettirebilmeleri için bünyesinde barındırdığı halklar arasında inançsal bir ortaklık oluşturmak zorundadır. Bu inanç ortaklığı olduğu sürece devlet ihtiyacı olan ekonomik ve askeri gücü kolaylıkla toplayarak hem iç hem de dış tehditlere karşı güçlenmektedir (Bal, 2017: 246). Bu bağlamda; Osmanlı modernleşme sürecinde üç temel ideoloji (Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük) tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmaların ardından ulus devlet sistemi ile birlikte Türk milliyetçiliğinde karar kılınmıştır. Ancak oluşturulacak yeni kimliğin inşasında birçok tez ortaya atılmıştır (Yıldırım, 2013: 746). Türkiye'de folklorun ilk makalelerini kaleme alan Ziya Gökalp, Rıza Tevfik ve Fuad Köprülü folklorun sözlü kültürde ve mitolojide olduğu görüşünü savunmuşlardır. Öcal Oğuz, durumun özellikle Ziya Gökalp'ta daha belirgin olduğunu belirtir. O dönemdeki folklorcuların savunduğu fikirlerden biri, Avrupa'nın köklerini Hıristiyanlık öncesinde aradığı gibi Türk milletinin kültür köklerinin de İslam öncesinde olduğu düşüncesidir. Jacob Grimm'in, Alman milletinin kültür köklerinin Hindistan'da olduğu düşüncesinden hareketle Türk milletinin kültür köklerinin de Türkistan'da aranması gerektiği düşüncesi doğmuştur. Buna bağlı olarak Türk uluslaşmasında bu süreç, “Türkistan, Turan, Anayurt, Altay, Tanrı Dağları, Orhun, Bozkurt ve Ergenekon” gibi semboller etrafında şekillenmiştir (Oğuz, 2010: 38, 40). M. Âkif Tural'ın “Millî Mücadele ve Atatürk Devrinde Nevruz Kutlamaları” başlıklı yazısından edinilen bilgilerle de dönemin resmî otoritesinin Türk mitolojisine olan yaklaşımı ve Türk mitolojisinin resmî alandaki geldiği nokta görülebilmektedir. Tural, bu dönem içerisinde Ergenekon-Nevruz bayramının

¹ Bu pullar için yazının devamında ‘Bozkurt’ başlığı altındaki görsellere bakınız.

canlandırılmasıyla ilişkili olarak Behçet Kemal Çağlar'ın şu ifadeleriyle örnek vermektedir: “27 Aralık 1932’de, Ankara Halkevi sahnesinde, Ergenekon’da Ankara’yı görmek için temsil yapılmıştır. Ergenekon isimli manzum bir perdelik piyesi bir arkadaşımınla oynamıştık. Atatürk’ün huzurunda en ufak bir hata yapmamak için çok heyecanlı idik. Birinci sahne efsane Ergenekon’dur. İkinci sahne, hakiki Ankara Ergenekon’udur. İki Ergenekon’u birbirine bağlayan bu piyeste, dağlar demircinin çekici ile parçalanınca, Ankara görünüyor ve kaybolan Bozkurt’un yerine Atatürk’ün silüeti ufukta güneş gibi parlıyordu” (Kemal’dan akt. Tural, 2000: 348). Buna benzer örnekleri artırmak mümkündür. Bunlar bize o dönemdeki iktidar erkinin devlet politikasını destekleyen “Ergenekon destanı ve Bozkurt” gibi mitolojik unsurların ön plana çıktığının kanıtıdır.

Türk mitolojisinin kökenleriyle ilgili yapılan çalışmalara Öcal Oğuz: “Türkiye’de Mit ve Masal Çalışmaları veya Bir Olumsuzlama ve Tek-tipleştirme Öyküsü” adlı çalışmasında yer verir. Oğuz, Türk uluslaşmasının “Türkistan ve Mitoloji” döneminin en önemli savunucuları olarak görülen Türk Ocağının 1931 yılında kapatılmasıyla Türklerin mitolojik kökenleri ile ilgili yeni bir tartışma başlatıldığını ifade eder. Türk Ocağı yerine 1932 yılında kurulan Halkevlerinin uluslaşma açısından köye yönelişi devam ettiği görülmektedir. Ancak bu dönemde “Sümer ve Eti (Hitit)” tartışmalarının başlaması mitolojik kökenle ilgili yeni arayışlar olarak anlamlıdır. Oğuz’unda belirttiği gibi bir dönem pullarda da mitolojik bir simge hâline getirilen ‘Bozkurt’ Türklerin mitolojik kökleriyle ilgili farklı kuramlar ortaya atıldığı dönemde pullarda varlığını sürdürse de özellikle 1934’ten sonra pullarda bir simge olarak görülmemiştir. Daha sonraki yıllarda ise ‘Bozkurt’un sadece 1961 yılında bir pulda yer aldığı görülmektedir. Oğuz, mitoloji çalışmalarının 1944’te “İrkçılık-Turancılık Davası” ile büyük darbe aldığını ve 70’li yıllara kadar pek gündem de olmadığını söyler. Oğuz, Hüseyin Nihal Atsız’ın mitoloji görüşü ve bu görüşten beslenen sanatçı yaratıcılığının bu dava ile ötekileştirildiğini ifade eder ve bundan dolayı Türk mitolojisinin kahramanlarının Antik Yunan mitolojik kahramanları kadar uygulamalı halk bilimi açısından değerlendirilemediğinden yakınır. 1960’lı yıllarda Latin Amerika’da önem kazanan “fantastik edebiyat, gerçeküstücülük ve büyümlü gerçekçilik” gibi akımlar sayesinde dünyada mitoloji ve efsaneler pek çok alanda uygulamalı değerlendirilirken Türk mit ve efsaneleri, Türk sanatçılar tarafından bile kullanılamamıştır. “İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Uygulamalı Halkbilimi yaklaşımlarıyla bütünleşen kültür endüstrisi ve sanat yaratıcılığı açısından da ne denli önemli olduğunu Türk entelektüeli, sanatçısı ve tasarımcısı fark edememiştir.” Oğuz, bundan dolayı Hüseyin Nihal Atsız ve Pertev Naili Boratav adlarıyla anılan mit ve masal çalışmalarının durdurulmasının yarattığı boşluğun günümüzde de doldurulamadığını belirtir (2010: 41, 42, 44, 45). Pul ve mitoloji ilişkisi açısından bakıldığında da durum aynıdır. Her ne kadar pullarda Türk mitolojisinde yer alan bazı unsurlara yer verilse de bir ‘Bozkurt’ simgesi gibi mitolojik vurgu yapılmamıştır. Bu bağlamda Türk mitolojisinin pullarda da kendisine çok fazla yer bulamadığı söylenebilir.

Dünyada pulun üzerinde içerisinde oluşturulan mesajlarla, bir kişi ya da bir olay ile ilgili geniş kitlelere olumlu veya olumsuz algı oluşturmak için kullanıldığı görülmektedir. Pul, az bir maliyetle içerdiği mesajı dünyanın pek çok yerine ulaştırmaktadır. 1840’da pulun kullanılmaya başlanmasıyla I. Dünya savaşına kadar olan süre pul için propaganda dışı dönem ya da klasik dönem olarak kabul edilmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında, dönemin en düşük maliyetli iletişim aracı olarak görülen pul, etkili bir reklam ve propaganda aracı olarak kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise Sovyetler Birliği, propaganda yöntemi olarak pula “orta derecede reklam faaliyeti” görevi yüklemiştir (İnce, 2017: 46,48, Toker, 2013: 31,32). II. Dünya Savaşı öncesinde güçlü bir ulus veya sınıf vurgusuyla önemli görülen folklor çalışmaları bu

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

savaşın yarattığı yıkımdan sonra da varlığını farklı sebepler üzerinden devam ettirir. 19. yüzyılın, kültürlere sömürge ve kolonizasyon mantığıyla yaklaşımlarının aksine Birleşmiş Milletler Örgütü ve ona bağlı UNESCO gibi kuruluşlar kültürlerin çeşitliliğinin önemine dikkat çekmişlerdir. II. Dünya Savaşı sonrası “yazı, kent, teknoloji gibi ölçütler giderek geçerliliğini yitirmiş olması kültür çalışmalarının başka alanlara kaymasına” sebep olmuştur. Oğuz, bu dönemde ortaya çıkan kültürün kentte yeniden canlandırılmasını ve üretimini sağlayan uygulamalı halkbilimi çalışmalarından bahseder. Bu süreçle ilgili pek çok farklı görüş olduğunu ileri süren Oğuz, günümüzde bu çalışmaların kültürleri yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarmada bir araç olarak görüldüğünü belirtir (2009: 22, 32).

II. Dünya Savaşı sonrasında uygulamalı halkbilimi çalışmalarıyla temelleri atılan çalışmalar kültürel ürünlerin endüstrileşmesi açısından değerlendirilememiştir. Öcal Oğuz, Türkiye’de kültür endüstrisi alanında yapılamayanların başında imge oluşturma veya oluşmuş hazır imgeleri kullanamama veya küresele taşıyamama sorunu olduğunu belirtir (2007: 06, 07). Oğuz, *Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi* adlı çalışmasında küreselleşmeyi “bizde olanı dünyaya vermek, başkasında olanı almak” şeklinde kısaca tanımlamaktadır. Burada esas olanın alma-verme eylemleri arasındaki denge olduğunun da altını çizmiştir. Küreselleşme bir yandan tek tiplleşmeyi hızlandırırken diğer yandan yerel kültürleri merakı artırmıştır. Bunu fırsat olarak gören ülkelerde halkbilimi alanında yeni ve stratejik anlayışlar geliştirilmiştir. Bu anlayışla 19.yüzyılda “yaşatmak için saklamak” amacıyla “derlenen” halkbilimi ürünleri artık “yaşatmak için yaymak” düşüncesiyle uygulamaya dönüşmüştür. Uygulamalı halk bilimi çalışmaları akademide çalışılmadan önce, “yapma bebek, hediyelik eşya, animasyon, mutfak” gibi günümüzde yüzlerce iş kolunu hareketlendiren bir ‘turizm olgusu’ olarak kendine yer bulmuştur. Oğuz, bu girişimlerin uygulamalı halk bilim çalışmalarıyla desteklenerek profesyonel bir bilgi alanına dönüşebileceğini söylemektedir (Oğuz, 2002: 08, 11, 27, 28). Benzer şekilde geçmiş dönemlerde, pullarda az da olsa mitolojik unsurların bulunması önem arz etmekle birlikte günümüzde uygulamalı halk bilimi çalışmalarıyla desteklenerek var olan simgeler pullara uygulanmalı ya da yeni simgeler üretilmelidir. Geçmişten günümüze pullarda, biçimsel ve tasarım açısından birtakım farklılıklar ve gelişmeler görülmüştür. Ancak bu onu “Bhutan Krallığı’nın 1973’te yayınladığı fonograf pulun” dışında standart işlevinin dışına çıkartamamıştır. 21. yüzyılda gelişen ve değişen teknolojiyi takip eden İngiltere Kraliyet Postası akıllı pul uygulamasını başlatmıştır. Uygulamaya göre; gönderinin üzerindeki pulda bugünün akıllı telefonlarının ve cihazlarının okuyacağı bir kod bulunmaktadır ve bu kod okutulduğunda pul içeriği, video ve çeşitli çoklu medya özellikleriyle izlenebilmektedir. Günümüzde eskisi kadar kullanılmayan pula, bu gelişmeyle birlikte görsel bir zenginlik katılarak pula yeniden işlevsellik kazandıracağı düşünülmektedir (Toker, 2013: 44-45). Türkiye’de pul üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında bunların yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple pullar üzerine yapılan çalışmaların sayıları artırılmalı ve Türk mitolojisi akıllı pul teknolojisiyle birlikte kendisine yeni bir uygulanma alanı bulmalıdır. Türk mitolojisinde var olan imgelerle yeni medya alanında üretilecek yeni içeriklerle zenginleştirilmiş ürünler akıllı teknolojilerle uyumlu hâle getirilerek pullara uygulanarak kullanıcılara sunulursa Türk mitolojisi unsurları günümüzde hak ettiği değeri göreceği söylenebilir.

1. Pullarda Mitolojinin İzleri²

² Bu bölümde kullanılan pullar <https://www.stampworld.com/tr/> adresinden alınmıştır.

Erişim tarihi: Eylül-Ekim 2023

Pullarda mitolojik unsurları değerlendirmeye geçmeden önce mitin ne demek olduğu üzerinde durmak gerekir. Percy S. Cohen'e göre mit: "Olayların öykülenmiş biçimidir. Bu öyküler belli bir kutsallık içerirler, bu kutsal iletişim birtakım sembollerle anlatılır. Mitin içinde geçen olaylardan ya da var olan nesnelere bazıları bu dünya üzerinde var olmayan türdendir, sadece mitlerin içinde vardılar. Bu anlatılar, kökenleri ya da dönüşümleri dramatik bir dille aktarırlar. Mitolojik anlatıların özelliği kozmoloji gibi genel bir fikir ya da fikirler bütününe ele almasıdır (2014: 161,162). Jack Goody ise miti sözlü kültürün en önemli kazanımı olarak değerlendirir (2017, 66). Mitolojik unsurlar gündelik hayatta varlığını bazen simgelere dönüşerek sürdürmektedir. Hayat ağacı, ateş, ay-yıldız, lale gibi simgelerin yanında çeşitli mitolojik hayvan simgelerine de rastlanılmaktadır. J. P. Roux'a göre hayvan, eski Türkler tarafından en sık kullanılan simgedir. Orhon Yazıtları'nda bir prens "Kağan olan babamın ordusu kurtlar gibiydi, düşmanları ise koyunlar gibiydi." , Suci Yazıtı'nda ise oğula "Aslan" diye hitap edilir. Kutadgu Bilig, erdemleri belli hayvanlarla özdeşleştirmiştir (Aktaran Şişçi 2018: 48). Aşağıda Türk mitolojisinin unsuru olan 'Hayat Ağacı', 'At', 'Ateş', 'Bozkurt', 'Kartal', 'Geyik', 'Güvercin', 'Yılan', 'Ay-Yıldız', 'Lale', 'Dede Korkut Hikâyeleri' gibi simgelerin Türk mitolojisinde ne şekilde yer aldığı açıklanmıştır. Bunlar dışında 'Güneş Kursu', 'Zeytin Dalı', 'Ok-Yay', 'Demonik Varlıklar', 'Keloğlan', 'Karaoğlan', 'Anadolu Efsaneleri', 'Nevruz' gibi mitoloji içeren konularda da pullar basılmıştır. Ama bu çalışmanın sınırları aşılabacağı düşünülerek bu simgelere yer verilmemiştir.

1.1. Hayat Ağacı

1931

1957

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

1962

1966

Hayat Ağacının mitik bir simge olarak kullanıldığı 1931-1966 yılları arasında 4 adet pul tespit edilmiştir. Ağacın mitolojik boyutuna bakıldığında Pervin Ergun, Türk ve Dünya kültüründe “ağaç”ın kozmik ağaç olduğunu ve Tanrı’yla iletişim, şeytan ya da kötü ruhları kovma, tabiat olaylarını yönlendirme, bereketi artırma gibi birçok farklı anlam taşıdığından bahsetmektedir (2004: 14,66). Ağaç motifi, Osmanlı tarihçisi Âşık Paşazâde’nin, Tevârih-i Âl-i Osmân adlı eserinde görülmektedir. Bu eserde Âşık Paşazade’nin, Osman Gazi’ye atfettiği rüyada geçen “ağaç” motifi dikkat çekicidir (aktaran Çetin, 2012: 31,32) Fuzuli Bayat’a göre hayat ağacı özellikle Orta Asya Türk mitolojisinde “bereketin, yaşamın en önemli ögesi ve sembolü” olmuştur. Yakut Türklerinde ilk insanın bu hayat ağacından beslendiği ve türediği inançları da yaygın olarak görülmektedir (aktaran Çakır, 2013: 61). Türkler açısından kutsal kabul edilen bu kutsal ağacın, pullarda geçmiş dönemde zaman zaman mitik bir çağrışım amacıyla kullanıldığını söylemek mümkündür.

1.2. At

1947

1968

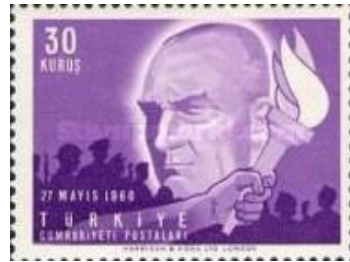

2001

2022

Atın mitik bir simge olarak kullanıldığı 1947-2017 yılları arasında 27 adet pul tespit edilmiştir. Çalışmanın kapsamını genişletmemek amacıyla yukarıda bu pullara sadece birkaç örnek verilmiştir. Atın Türk mitolojisindeki yeri çok önemlidir. İskit mitolojisinde at “alp tipi at” kişiliği ile karşımıza çıkmaktadır. Yaralanan kahramanı savaş alanından kurtarır ve dişleri ile toprağa bırakır, koştuğu zaman da kahramanın düşmemesi için çaba gösterir. Fergana bölgesinde yetişen atlar ise kutsal kabul edilmekte ve bu atlara “Cennet Atları” denilmektedir. “Dağ Atı” adı verilen at neslinin ise bu atlardan türediği şeklinde mitolojiler de bulunmaktadır. Türkiye Türklerinde ise atın rüzgârdan yaratıldığı inancı mevcuttur ve atın hızlı olmasının rüzgârdan kaynaklandığına inanılmaktadır. Atın rüzgârdan yaratılmış olması inancının temelinde Gök Tanrı’ya bağlılık olduğu düşüncesi hâkimdir. Türkler için atın önemi Orhun yazıtlarında³ geçen birçok yerde de vurgulanmıştır. At cini tasviri, Bezeklikteki bir Uygur duvar resminde, on iki devirli hayvan takviminin insan biçimli simgeleri arasında görülmektedir (Doğan 2006: 64, 94, 130). Ata, sözlü kültür ürünü olan Dede Korkut Hikâyelerinde ve destan metinlerinde de alpin en büyük yardımcısı ve destekçisi olarak karşılaşılmaktadır (Çınar, 2002, s.154). Türk siyasi hayatında da “at” tasvirinin kullanıldığı görülmektedir. Bu tasvir geçmişten günümüze bazı siyasi partilerin sembolü olarak kullanılmıştır (Bozatat ve Güler, 2017: 97).

1.3. Ateş

³ Orhun Yazıtları hakkında detaylı bilgi için bk. Tekin, T. (2008). Orhun Yazıtları. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

1993

2005

Ateşin mitik bir simge olarak kullanıldığı 1957-2005 yılları arasında 11 adet pul tespit edilmiştir. Bunlara örnek olarak birkaç pulun görseli yukarıda yer almaktadır. Türk mitolojisinde ateş kutsal kabul edilmektedir. Türk-Moğol topluluklarının inançlarında çok kutsal sayılan ateşte de bir ruh olduğuna inanılmaktadır, Ateş temizleyici, kötü ruhlardan ve hastalıklardan koruyucu olarak kabul edilmekte ve ateş için zaman zaman kurban sunulup saçı saçılmaktadır (Çağlar, 2008: 267). Ateşe saçı olarak sunulan yiyeceklerin kökeninde doğadan alınanın doğaya tekrar geri verilmesi düşüncesinin yattığı söylenmektedir (Bayat, 2021: 130). Tarihi kaynaklara göre ateş kültürünün mevcut olduğu en eski Türk toplumu Batı Göktürkler olarak bilinmektedir. Göktürkler dışında birçok Türk boyunda, hem ateş hem de ocak kutsal sayılmaktadır. Ateş, ocak ve atalar kültü arasında sıkı bir bağ vardır. Türk mitolojik sisteminde çok fazla benzer metinde var olan ateş veya ocak kültürünün başlıca işlevleri ise insanları ve onların ailelerini beladan, hastalıktan korumak, hayvanların ve evin bereketini sağlamaktır (Çağlar, 2008: 267, 274).

1.4. Bozkurt

1922-1923

1926-1927-1928-1929-1930-1931-1934

1961

Bozkurt'un mitik bir simge olarak kullanıldığı 1922-1961 yılları arasında 12 adet pul tespit edilmiştir. Bozkurt, Türk milletinin mitolojik bir sembolüdür. Özellikle Oğuz Destanı'nda ve diğer Türk destanlarında kurt, yol gösterici olarak görülmektedir (Kalafat, 2009: 213). Türklerde kutsal olarak kabul edilen kurda, "Kök- Böri" yani "Gök Kurt" demelerinin sebebi ise gök renginin kutsal göğün olduğu kadar Tanrı'nın da bir sembolü olmasıdır. Uygur harfleri ile yazılmış olan Oğuz-Name'de de Oğuz-Han'a yol gösteren kurttan, "Gök tüylü, gök yeveli" kurt diye bahsedilmektedir Kırgız destanlarında ise yiğitler, "Kök Cal" yani "gök yeveli kurt" ünvanıyla anılmaktadır. Uygurların Türeyiş efsanesinde ise kurt, Tanrı'nın tecelli ettiği bir "erkek kurt" olarak aktarılmaktadır (Bozatay ve Güler, 2017: 97). 20 yüzyıl başlarında Türkçülük akımının etkisiyle İslamiyet öncesi Türk tarihinin mitolojik sembollerinden olan "kurt" simgesinin öne çıktığı görülmektedir. Bazı Türkçü kuruluş, gazete ve dergiler bozkurdu amblemlerinde bir sembol olarak kullanmışlardır. Özellikle Cumhuriyetin ilk döneminde kurt figürü, paraların ve pulların üzerinde yer almıştır (Gülşen'den aktaran Bozatay ve Güler 2017: 98). Bozkurt simgesi Cumhuriyet'in ilk yıllarına değin çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Öcal Oğuz, Bozkurt figürlerinin "pullardan paralara, amblemlerden heykellere kadar birçok kültür, sanat ve siyaset alanında kullanılması ve hatta Atatürk'ün kimi yabancı romancılar tarafından Bozkurt olarak adlandırılması" nı bu düşüncenin ürünleri olarak göstermektedir (2010: 40). Emine Çakır, mitolojik simge barındıran üniversite logolarını incelediği çalışmasında Türk kültür tarihinde önemli bir mitik imge olan Bozkurt'un günümüzde belli bir siyasi partiyle özdeşleştirilmesinden dolayı olumsuzlandığını ve üniversite amblemlerinde kullanılmadığını ifade etmiştir (2013: 69). İslamiyet öncesi Türk kültürünün önemli bir simgesi olarak görülen Bozkurdun uzun zamandır pullarda da kullanılmadığı görülmüştür.

1.5. Kartal

1970

1971

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

1984

Kartalın mitik bir simge olarak kullanıldığı 1970-1984 yılları arasında 3 adet pul tespit edilmiştir. Kartalın Türk mitolojisindeki yeri değerlendirildiğinde İslamiyet öncesi ve sonrası Türk sanatında tek ve çift başlı kartal figürünün çok yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. “Bazen tek, bazen karın karına veya sırt sırta, bazen profilden, bazen cepheden, gövdesi önden ve kanatları yandan tasvir edilmiştir.” Kale, saray gibi sivil mimaride kullanıldığı gibi, cami, medrese, türbe ve mezar taşlarında da süsleme unsuru olarak kullanıldığı bilinmektedir. Taş, alçı, ahşap gibi pek çok malzeme üzerine işlenen kartalın Türk kültür tarihi açısından önemli bir yeri vardır (Alsan, 2005: 136). Kartal, ayrıca Oğuz boylarının kuş amblemlerinden birisi olarak kullanılmaktadır. Dede Korkut Kitabı’nda, Oğuzların bu kuşa duydukları saygının bir kanıtı olarak düşünülebilecek olan “alaca benekli kartalın faziletlerini taşıyan kişiler” anlamında “Çal karakuş erdemli” ifadesi kullanılmaktadır (Boratav 2016: 83-84). Şaman kültürünün bir ögesi olarak değerlendirilen kartal taklidi, bugün zeybek, bar ve halay gibi halk oyunlarında varlığını devam ettirmektedir. Kartalın etrafına yaydığı “korku ve ürperti” bu oyunlarda “estetik” tavırlarla tasvir edilmektedir (Güven’den aktaran Bozatay ve Güler 2017: 98-99). Türk kültür tarihi açısından önemli görülen kartal, simgesel olarak Selçuklu döneminden kalma eserlerde kendisini göstermektedir. Pullar da ise çok fazla kullanıldığını söylemek mümkün değildir.

1.6. Geyik

1937

1966

1967

2022

Geyiğin mitik bir simge olarak kullanıldığı 1937-2022 yılları arasında 4 adet pul tespit edilmiştir. Pullardan ikisi Anadolu Medeniyetler Müzesinde yer alan eski tunç çağına ait olan bronz geyik yontusudur. Türk mitolojisinde geyik bazı doğüstü güçlerle donatılmış kült bir hayvan olarak görülmektedir. Anadolu'nun eski din ve inanışlarına dayanan efsanelerde, “bazen bir dişi olarak, ona, sihirli güçlere sahip "ustalar" veya çobanlar eşlik eder. Bu kişiler, hayvanların bekçileridir ve onları avlayan avcılarını ölümle, sakatlıkla veya silinemeyen yeşil renkli işaretlerle cezalandırırlar.” İnsanların geyiklere dönüştürüldüğü anlatımlar da vardır (Boratav, 2016: 74). Geyik de bozkurt gibi yol gösterici bir özelliğe sahiptir. Bu özelliği Dede Korkut Hikâyelerinde, destan ve efsane metinlerinde görülmektedir. Aynı zamanda Anadolu’da anlatılan efsane, masal ve menkıbelerde zaman zaman şekil-don değişirme motifinde de geyikle karşılaşılmaktadır (Karadavut ve Yeşildal, 2007: 106, 107). İrk Bitig’de ise geyik Kök Tanrı ile yakın ilişki içinde aktarılmaktadır. Tanrı tarafından kut verildiğine inanılan geyiğin bu özelliği kuşlara, insanlara ve çiftleşme döneminde çıkardığı sesi duyan herkese verildiğine inanılmaktadır (Roux, 2015: 72). Ayrıca geyik, Anadolu’da çeşitli halı motiflerinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Pullarda kullanılan geyik motiflerinin yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir.

1.7. Güvercin

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

1947

1974

1984

2021

Güvercinin mitik bir simge olarak kullanıldığı 1947-2010 yılları arasında 16 adet pul tespit edilmiştir. Çalışmanın sınırları çerçevesinde bu pullara sadece birkaç örnek verilmiştir. Güvercin, Türk mitolojisinde hem İslamiyet öncesi hem de sonrası mitolojik bir unsur olarak varlığını göstermektedir. Hazar Türklerinde güvercin önemli bir yere sahiptir. Güvercinin yuva yaptığı evin zenginliğe ve bolluğa kavuşacağına inanılmaktadır. Anadolu’da ve Azerbaycan’da ise kutsal sayılan güvercin avlanmamakta ve eti yenmemektedir (Kalafat’tan aktaran Şişçi 2018: 49). İslamiyet’te de güvercine ayrı bir önem verildiği görülür. “Hz. Muhammed (s.a.v.)’in, Hz. Ebubekir (r.a) ile Sevr mağarasında Kureyş müşriklerinden saklandıkları esnada, mağaranın önüne bir örümceğin ağ örüp, iki güvercinin de yuva yaparak müşriklerin mağaraya girmelerine engel olduğuna inanılmaktadır.” Anadolu’da, Bektaşî inanisinde ise güvercine daha sık rastlanmaktadır. Anlatılarda zaman zaman Hacı Bektaş Veli’nin, Abdal Musa’nın ve Pir Sultan Abdal’ın güvercin donuna girdikleri görülür. Anadolu’da güvercine hep olumlu anlamlar (iyi haber alınacağı, elinize para geçeceği, yüce bir müjde alınacağı gibi) yüklenmiştir (Alkan’dan aktaran Şişçi 2018: 50). Güvercine, pullarda özellikle barışın da sembolü olarak görüldüğü için diğer unsurlara göre daha fazla rastlanılmıştır.

1.8. Yılan

1968

1991

1991

1991

Yılanın mitik bir simge olarak kullanıldığı 1968-1991 yılları arasında 6 adet pul tespit edilmiştir. Yukarıda yer alan görsellerde birkaç örnek sıralanmıştır. İlk görselde yılan Dünya Sağlık Örgütü'nün ambleminde yer almaktadır. Bu da yılanın dünya üzerinde genel bir mitolojik hayvan olduğunu göstermektedir. Yılan, Türk mitolojisinde ise hem yaratılış hem de kıyametle ilgili mitolojik metinlerde rastlanılmaktadır (Güleğül 2012: 12). Yılan, Türk Şamanizm'inde yeraltı ilahi Erlik'le ilgili bir simge olarak görülmektedir. Bazı Şamanlar ise yılan biçimine girerler. Bundan dolayı Şaman elbiselerinde yılanı işaret eden nesnelere de yer almaktadır. Yılan, Türklerin anlatılarında ve inanışlarında daha çok olumsuz olarak değerlendirilirken; Eski Mısır ve Hint mitolojisinde kutsal ve ilahi niteliklere sahip bir hayvan olarak görülmektedir (Çoruhlu'dan aktaran Çakır 2013: 61, 63). Ayrıca Yunan ve Sümer mitolojisinde yılanın yenileyici ve diriltici olduğuna dair mitolojik efsaneler mevcuttur. Aynı şekilde İslam mitolojisinde de yılan, Kur'an-ı Kerim'de yer alan Lokman suresinden hareketle anlatılan Lokman efsanesinde yılanın şifa verici özelliğinden bahsedilir (Gezgin'den aktaran Çakır 2013: 61, 63). Yılan, Türk mitolojisinde ve inanışlarında olumsuz olarak düşünülmektedir. Pullarda da çok fazla yer almadığı tespit edilmiştir.

1.9. Ay-Yıldız

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

1863

1865

1921

2018

Ay ve yıldızın mitik bir simge olarak kullanıldığı 1863-2023 yılları arasında 100’den fazla pul tespit edilmiştir. Çalışmanın sınırlılıkları dâhilinde yukarıda bu pullara sadece birkaç örnek verilmiştir. Bazen sadece ay hilal şeklinde de pullarda kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda ilk pullarda kullanılan mitolojik unsur hilal şeklinde bir aydır. Necmettin Ersoy’a göre, “Allah lafzı ile hilal kelimelerinin yazımları ve ebced hesabına göre aynı olması nedeniyle Osmanlı, doğrudan Allah lafzı yerine dinî konularda ‘hilal’i, sembol olarak kullanmıştır. Hilal; Allah inancını, yıldız peygambere bağlılığı” dile getirmektedir (Ersoy’dan aktaran Çakır, 2013: 64). Ay ve yıldız, geçmişten günümüze Türk bayraklarında da sembol olarak kullanıldığı görülür. Ay ve yıldızın, Türkiye Cumhuriyeti’nin bayrağının simgesi olarak kullanılmasında dinî inancın yanı sıra toplumun zihninde yıllardır anlatıla gelen mitik bir hikâye de mevcuttur: “Vatanın kurtuluşu için mücadele eden Türk askerinin kanı âdeta göl olmuştur. Gökteki ay ve yıldızın bu kanın üzerine yansımısıyla Türk bayrağı” şekillenmiştir (Çakır, 2013: 64, 65). Bir destana göre, ilk Türk hükümdarlığını kuran hanedanın soyunun dayandığı ilk insan, kendisini Ay Baba olarak adlandırmaktadır. Destanda, “yaratılış üzerine İncil’in anlatımlarına ve İslami geleneğe” dikkati çeken izlere rastlanmaktadır. Eski Türklerde olduğu gibi, Türkiye’deki Türklerde de Ay’ın erkek olduğu inancı vardır (Boratav, 2016: 36). Pullarda çokça kullanılan ay ve yıldız hem İslamiyet öncesi hem de İslami dönem için önemli bir sembol olarak görülmektedir ve ilk puldan günümüze pullarda sıkça kullanılmıştır.

1.10. Lale

2015

2013

2016

2023

Lalenin mitik bir simge olarak kullanıldığı 1955-2023 yılları arasında 20 adet pul tespit edilmiştir. Yukarıda birkaç örnek yer almaktadır. İslâmiyet’le birlikte Türkler tarafından sanatta İslâmiyet’te hoş karşılanmayan insan ve hayvan tasvirlerinin yerini çiçek tasvirleri almıştır. Bu çiçeklerden en önemlisi ise mitik bir unsur olan laledir. Özellikle İslâmiyet’tin kabulünden sonra Türklerin milli çiçeği hâline gelmiştir. Lale sembolüne, tıpkı hilal gibi Allah lafzı ile aynı harflerle yazılmasından dolayı ve ebce değerinin aynı olması nedeniyle eskiden beri Türkler tarafından kutsallık atfedilmiştir. Türklerin sanatlarında önemli bir sembole dönüşmüştür (Çakır, 2013: 65-66). Günümüzde de yine lalenin pek çok alanda kullanıldığı ve sembolleştirildiği görülmektedir. Özellikle Türk-İslam sanatlarında sıklıkla kullanıldığı görülür. Son dönemde laleye olan ilginin artmasında ülkedeki siyasete yön verenlerin etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Pullarda da kullanımına devam edilmektedir. En son 2023 yılında Katar ile Türkiye’nin Diplomatik İlişkilerin 50. Yıldönümü sebebiyle basılan pulda kullanıldığı görülmektedir.

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

1.11. Dede Korkut Hikâyeleri

1975

2010

Dede Korkut Hikâyelerinin yer aldığı 1975-2010 yılları arasında 4 adet pul tespit edilmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri içerisinde pek çok mitolojik unsuru içinde bulundurması bakımından Türk kültür tarihi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmaya da bundan dolayı dâhil edilmiştir. Evrim Ölçer Özünel, Dede Korkut Hikâyelerinin pek çok açıdan incelenmeye uygun tarihsel ve sosyal derinliği olan metinler olduğunu ve geçiş dönemi metinleri olarak da değerlendirilen hikâyelerin, satır aralarında mitolojik motifleri barındırdığını ifade etmektedir. Ayrıca bu çok katmanlı metinlerin mitolojik arka planlarının olduğunu belirtmektedir (2015: 35). Pullarda çok fazla kullanılmamakla birlikte özellikle günümüzde hikâyelerin yeni nüshalarının bulunması ve UNESCO tarafından İnsanın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesine kaydedilerek koruma altına alınması düşünüldüğünde bu hikâyelerin daha çok görünür olması gerektiğini söylemek mümkündür.

SONUÇ

İkinci dünya savaşı sonunda halk bilimine karşı değişen bakış açısıyla birlikte uygulamalı halkbilimi çalışmaları ile hem kültürel değerler “koruma” altına alınırken hem de gelecek nesiller bu yolla eğitilerek, yaşayarak ve yaşatarak öğrenme ön plana çıkmıştır. Ayrıca uygulamalı halk bilimi çalışmaları ile desteklenen iş kolları küresele sunmaya çalıştıkları yerel değerleri daha iyi sunma fırsatı bulmaktadır. Uygulamalı halk bilimi çalışmaları medya, edebiyat, turizm, mimari gibi pek çok alanla bağlantı kurulabilecek düzeyde bir bilgi alanı olduğundan günümüzde halk bilimi çalışmalarına bir ivme kazandırmıştır. Pullar da bu uygulama alanlarından birisi olarak değerlendirilebilmektedir. İktidar erki hangi ideoloji ile bir ulus oluşturmak ve görmek istiyorsa o doğrultuda

mitolojik öğelerin değişimi ya da uygulanması söz konusu olmaktadır. Pulların tasarımında da siyasi bakış açılarının hem geçmişte hem de günümüzde etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda ilk pullarda ‘Ay-yıldız’ın sonraları ‘Bozkurt’un ve günümüzde ise daha çok mitolojik bir motif olarak ‘Lale’nin ön plana çıktığı söylenebilir. Günümüzde değişen hızlı teknolojik gelişmelerle dünyada akıllı pul uygulamalarının kullanıldığı görülmüştür. Bu teknolojik gelişmenin, Türkiye’de de özellikle mitolojik motifler aracılığıyla yeniden kurgulanması uygulamalı halk bilimi bakış açısıyla yeniden yorumlanması gerekmektedir. Özellikle bu uygulamanın günümüzde mitolojiye ilgi duyan, daha çok dünya mitolojisinin ürünlerini tüketen ve akıllı teknolojileri kullanan Türk gençleri için faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alsan, Ş. (2005). *Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri*. Doktora Tezi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bakmaz, H. (2016). *Sosyal Bilgiler Dersinde Para ve Pulların Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman.
- Bal, Ş. (2017). “Türk Kültüründe Egemenliğin Dinsel ve Mitolojik Kökleri.” *Milel ve Nihal*, 14 (1), 235-269.
- Bayat, F. (2021). *Türk Mitolojik Sistemi 2*. 5. Baskı. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Boratav, P.N. (2016), *Türk Mitolojisi*, Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Bozatay, Ş. ve Güler. Y. (2017). “Türk Siyasal Kültüründe Kurt, At ve Kartal Sembolizmi” *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9 (33), 95-100.
- Cohen, S. P. (2014), “Mit Kuramları”, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. (Evrım Ölçer Özünel, Çev.), (Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır Teke, Ed.), Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Çağlar, Birsal. (2008). *Türk Mitolojisinde Dört Unsur ve Simgeleri Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Çakır, E. (2013), “Akademik Dünyanın Kentsel İmgelerinden Mitolojik Simgelerine Üniversite Logoları”. *Millî Folklor*, , 97, 53-69.
- Çetin, H. (2012). “Ağaç Motifli Osmanlı Saltanat Rüyasının Tabir İlmi Açısından Değerlendirilmesi”. *Akademik Bakış*, 5 (10), 25-38.
- Çınar, A. A. (2002). Destanlarda alp tipi at. *Millî Folklor*, 56, 153-157.
- Doğan, O. (2006). *Bozkır Kavimlerinin Kültür ve Mitolojilerinde At*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ergun, P. (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Gülegül, G. (2012). *Türk Folklorunda Yılan*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Goody, J. (2017). *Mit, Ritüel ve Söz*. (Damla Sezgi, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları
- İnternet: <https://www.stampworld.com/tr/> Erişim tarihi: Eylül-Ekim 2023
- İnce, M. (2017). *Pulun İşlevleri ve Tasarımın İşleve Katkısının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Kalafat, Y. (2009), “Yaşayan Eski Türk İnançları İtibariyle “Türk Mitolojisi” ve Prof. Dr. Bahaeddin Ögel” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 212-220.
- Oğuz, M. Ö. (2002). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2007). “Folklor: Ortak Bellek veya Paylaşılan Deneyim”. *Millî Folklor*, 74, 5-8.

Posta Pullarında Türk Mitolojisinin İzleri

- Oğuz, M. Ö. (2009). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Oğuz, M. Ö. (2010). “Türkiye’de Mit ve Masal Çalışmaları veya Bir Olumsuzlama ve Tek-Tipleştirme Öyküsü”. *Millî Folklor*, 85, 6-45.
- Özünel Ölçer, E. (2015). “Baharı Getiren Kahraman: Bamsı Beyrek” *Millî Folklor*, , 107, 34-48.
- Roux, J.P. (2015), *Eski Türk Mitolojisi*, Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Şişci, F. (2018), “Türk Mitolojisinde Güvercin Motifi ve Çağdaş Türk Resminde Temsili”, *İdil*, 7 (41), 47-53.
- Tekin, T. (2008). *Orhun Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toker, M.V. (2013), *Pul Tasarımındaki Algı*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Tural, M. A. (2000), “Millî Mücadele ve Atatürk Devrinde Nevruz Kutlamaları”. *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Yazıcı, K. (2014). “Tarih Öğretiminde Posta Pullarının Kullanılabilirliğine Bir Örnek “100 Posta Pulu İle Türk Tarihinden Bir Kesit -1863-1950 Yılları Arası”. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (16), 176-199.
- Yıldırım, E. (2013), “Erken Cumhuriyet Yılları Milli Kimlik Tartışmaları: Hasan Ali Yücel ve Türkiye’de Hümanizma Arayışları” *Journal of Turkish Studies*, 8 (7) 745-763.